

Banco del Norte

E U S K A I D U N E N
Z E R B I I Z O R A K O

2 de Mayo, 18
Telefono 70 17 00

ten asi zanean, bizkaitarrak lenengo maillan ibilli ezpa-ziran be, ur-ur ibilli zirala autortu bearrean gagoz. Garai aretan guk ez geunkan emen Gotzaigorik: Kalahorra ta Burgos'-koak ziran emen eliz-agintea ebenak. Bietatik, Kalahorra ta Burgos'tik, karta sendo zabalak idatzi zituen Erroma'ra Aita Santuak Teresa goretzi egiala eskatuaz.

Gernika'ko Batzarrak be, Bizkaia'ren izenean, beste ain-beste egin eban. Baita beste maitasun egintza onekin esku-zabaltasun garaia erakutsi be: 1676'garren urtean, Alba'n, Teresa Deunaren gorpu aurrean lanparargi bat gau ta egun ixetuta euki egien, 500 dukat bialdu zituen Gernika'ko Batzarrak. Bilbo'ko Udaletxeak be, bere aldetik, aundikiro ospatu eban Teresa'ren beatifikazifio jaia, 1617-10-3'an, erri osoak parte arturik. Bardin egin zan beste toki askotan be.

Nok zabaldu ete eban, gero ta geiago, Teresa Deunagana nako eraspina gure artean? 1588'an, besteak beste, jesuita anai bat, Martin Gastiategi, Salamanka'n bizi zana, bere jaioterri A4anari'ra etorri zan Teresa Amaren erliki batzukaz; emakume arek erabillitako abitu ta barruko tunika zapitxo batzuk ziran erlikiok, baita aren besoari ikuturiko tela-zatitxo batzuk be. Manari'n ez-ezik, Durango inguruetan be zarata aundia atera eban onek; mundu guztiak nai eban erlikiok ikutu ta olako zerbait beretzat euki, batez be Maria Galarraga'k, Durango'ko alabeak. Salamanka'ra biurtu zan dalako anaia, baifia Bizkaiko toki askotatik eskatu eutsoen, mesedez, bialtzeko Teresa'ren gorpuari edo-ta ak erabillitako zerbaiti ikuturiko zapi naiz beste edozer gauza. Orrela egin eban manaritar anai arek. Jazoera oneik olaxe datoz Aita Ribera'k, Teresa Amaren bizi-zeaztasunak lenengoz idatzi zituena ren liburuan.

Ortixek asi zan naitaez Teresa'ganako debozinoa, apurka apurka Bizkai guztira zabaldu zana. Ezin ukatua da: aspalditik datorkigu eraspin eta debozifto au, Durango, Arratia ta Gernika aldeetan batez be, ondo errotuta dagoana. Beste aldetik, azken iru gizaldiotan Ian aundia egin izan dabe karmeldarrak Euskalerrian, Markifia, Larrea ta Lazkau'ko komentuetatik ez gitxi; arima-lan orrek eztau gitxi esan naiko debozino ori zabaltzerakoan. 1641'tik dagoz karmeldarrak Lazkau'n, 1691'tik Markifia'n eta 1713'tik Larrea'n.

Larreko komentuari gagokiozala, karmeldar bizitoki au Teresa Amaren gomutaz eta goi-graziazko jazoera jakingarriz beterik daukagula esan bear da. Komentu onek 1712'an euki eban bere asiera, naiz-ta urrengo urtean jarri karmeldarrak bertan bizi izaten. Orduantxe il zan Juan Larrea, eliz-aurreko jauregi ederraren jaubea; aren emazte Teresa Mudarra'k bardindu zituen onakoetan, fundazino barrietan, errez sortu oi diran istillu ta eragozpenak. Komentu au, ain zuzen be, Teresa Deunaren omenez jasotakoa da. Olan itxi eban Teresa Mudarra'k bere testamentuan, eta emakume onen guraria eginik. Teresa Deunaren irudi eder jarri zan sarrera nausiko ate buruan, Patroiaren armarrria bere oinetan ebala.

Gure eleizetan, oraintsu, arte, altara ta santu asko nai izaten zan. Irudiz be ondo orniduta egon eitezala bazterrak. Bakotxaren garrari su emonik, eder yakon ari ta oni gogokoen eban santuaren irudia agirian jarrea. Ortik autortu daikegu, Teresa deunak maitale ugari izan dabezala gizaldietan zear. Larrako eleizan eta komentuan, bada, naiko irudi izan dauz Teresa'k. Oraintsu arte, ia mende batean, Aztetxe edo nobiziadu izan da Larra'ko komentua, gaur gogartetxe biurtuta daukaguna; au da, karmeldar izan nai eben gazteak ementxe egiten eben euren lenengo urtea, karmeldar oitura, lege, jorkabide, karisma ta batez be Teresa ta Juan Gurutzekoaren dotrina artu ta ausnartzen igaro oi eben urtea. Gure gazteen otoiztegi, gela, bee-barru ta gaifierakoak Santa Teresa'ren irudiz egozan, eta gaur be orrelaxe dagoz. Ezta arritzekoa.

Eleizan, barriz, ez dira inoiz palta izan Teresa'ren irudi ederrak. Asko ezagutu izan dauz Karmengo elizak, gaur parroki dan onek. Toki batetik bestera sarri aldatuak izanagaitik, beti euki izan dauz Teresa'k leku begiko ta txatxanak, eta eurotan irudi ederrak, aldiz urren iru edo lau, dotoreena gaur daukaguna izanda be. Gaur itxura bikaifiean daukaguna Frantzisko Fonteta Pons'ek, zur-irudigille onak landua da; artista onek, naiz arrian naiz zurean irudi apain askotxo daukaz Euskalerrian. Urretxu'ko Iparragirrena'rena, adibidez, berak egina da 1890'an. Larrakoa ez-ezik, emen inguruko beste batzuk be, Gasteiz'koa, Villafranka'koa ta karmeldar lekaimen komentukoa Markina'n, berak landuak dira. Guztiok, gaifiera, lengo gizaldiaren azkenerantza egifiak.

Larrako au ederra benetan, eliz-gurutzean eskumatik aurkitzen da, klaustrotik eleizara sarreratik aurrez-aurre. Ederto urrezturiko altaran dago, guztiz jaiki ta panpox. Metro t'erdiko irudia da. Arpegia zabala dau, guztiz leun eta fin egifia. Bekoki laa argia, sur luzanga, matrail gorri beteak, okotz txiki biribilla. Abitu arrea, goitik beera datorkio, tolestura ta izur biurkoietan, oifien puntak agirian izten dautsozala. Kapa zuriak estaltzen dautso, guztiz eskertsu, ia beeraifio. Luma bat dauko eskumako eskuan, atzamar artean polito. Ezkerrekoaz zabalik daukon liburu bati eusten dautso poliki. Eskuman, belarri ondoan, uso bat dabilkio egaz, zerbait esan gurarik. Bean, azpiko oin-ol gainean, Irakasle (Doktor) ezaugarri lez, txano bat dauko maixu-mortxil itxuran. Erroma'k Eliz-irakasle iragarri aurretik be, ezaugarri ori ipini oi eutsoen margolariak eta irudigilleak.

Beste irudi batzuk be, eta pinturak, ba-dira oindino. Elei-zan, esaterako, erdiko oskol edo borobil-erdian lau lauki margoztu —Santa Teresarena, Juan Gurutzkoarena, Jose Deunarena ta Simon Stok'eka Andra Mariaren oifietan— agiri dira, kupularen azpiko lau ertzetan noski. Nobiziaduko kapillan be ba-zan, azkenengo barrizatzeak egin arte, ondo samar egifiik irudia mordoa: erdikoa, naiko nabarmentzen zana, Karmengo Amarena zan, Ume Jesus besoetan eukala; ezker-aldean, zutik, San Jose agertzen zan; Andra Mariaren oifietan, eskumatik Santa Teresa ta ezkerretik Gurutzeko Juan Deuna egozan. Ez dira aaztutakoak komentu ontan egon ziran, eta gaur be batzuk beintzat dagozan, erliki, eskutitz eta abar. Onako asko aurkitzen ziran Bizkaiko beste karmeldar komentuetan be, 1839'an prailleak euren bizitokietatik uxatuak izan ziran arte.

Irudi ta taillu-lan oneikaz bat eta bardin joian emen bazterretako jentearen Teresaganako debozino ta jaiera be. Aspaldiko urteetatik datorrena dozu erriak Avila'ko moja jakintsuari dautson eraspina. Ni neu antxinatik, 1921'tik, emen Larran bizi izan naz geien bat, eta duda barik esan neinke aundia dala Euskalerrriak Teresa'ri dautson maitasuna, garbia, sutsua ta iraunkorra. Andik eta emendik ez da jente gitxi bertoratu. Eta emengoak Avila ta Alba de Tormes'era? Baita, ta ez gitxi. Teresa'k doai ta mesedez bete ditu Zornotza ta

inguruetakoak, baita oneik aren jaioterria ta iltegia ikusi ta omenduaz esker ona erakutsi be.

Larrea, bederatzi-urren bikainez gertatu izan da beti Teresa deunaren egunerako, Karmengo Amaren egunerako lez nunbait. Zornotza ezta nagi ibilli Teresa'ri barne-leia bizia erakusten; bertoko Irugarren Ordenakoak batez be noznai alegindu dira urte barruko omen-egunak eta bere eguneko jaia alik egokien gertau ta ospatzen. Bere egunean nik gazte-gaztetatik ezagutu dok jentetza aundia lau aldeetatik —Durango, Arrati, Gernika ta Larrabetzu— ona etorten. Karmengo eleizan au txikiegia izanik, meza nagusia sarri eratu bear izan dogu eliz-aurreko zelai berdean. Jente asko janari ta guzti etorri oi zanez, bertan emoten eben eguna, arratsaldeko elizkizuna itzaldi ta Prozesino ta guzti amaitu ondoren, pozarren beti, euren etxeetarako bidea arturik. Urrilleko 15, Teresa Deunaren jaia, ospe aunditan egin izan da urteoro; lenago, gaifiera, 1815'tik, Gure Jauna agiria euki oi zan egun guztian.

Aurten lareungarrena legez, 1882'an irureungarren urteburua ospatu eben jaietan jentetza aundiak parte arturik. Onela dino orduko kronikak: «Gertatzeko bederatzi-urrena osotu zan, eta urriaren 15'garren goizean Meza nagusia abestu zan, oso aundikiro, Gure Jauna agirian zala. Arratsaldean, bezperak esanda gero, elizkizuna prozesino ta guzti. Arratsaldeko, eguneko ta urte barruko elizkizunak, laguntalde aundiak esku artuta amaitu ziran. Orrez gaifiera, jenteari iragarri yakon Irurren ospatsua egingo zala, Teresa Deunaren eriotzatiko irugarren eun urteburua gogora ekarteko, orduantxe bertan, urrillaren 22, 23 ta 24'garren egunetan egin be. Etzan edozelakoa izan irurren egitaraua. Goiz-erdian Meza abestua eta Jauna agirian arrastiko elizkizunera arte. Larrabetzuko, Gernikako, Lemoako ta Durangoko izlaririk one-nak egin eben berba. Eta besteak beste, Krutz Otxoa Jaunak, Durango'ko parrokoak, bere izkera errez, jori ta oparotsuz entzuleak oro lilluratu zituan berari entzuten adi-adi ordu ta erdian eukirik». Ikasbide ez exkasa —nork ukatu?— gaur amar minutugaz aspertzen yakuzan eliztar zabarrentzat.

Eta aurten? «Ez yat oindifio joan atzoko biotz-dardara

gozoa», ziraustan adiskide zaar batek. Zer ba? Eder-ederra izan zan, egiaz, atzoko jaia, Teresa Deunaren Laugarren eriotz eun urteburua zala-ta, urte santua edegiaz, Larra'ko karmeldar komentuan ospatu zan jaia. Santa Teresaren eguna zan, izan be. Asteguna izanik be, jentea polito aratu goizeko zazpi t'erdietatik asi ta aurrera esan ziran mezetara. Amar t'erdietan eta amaika t'erdietan meza nagusi abestuak izan ziran. Eleizea ondo bete zan jentez, Durango, Abadino, Axpe, Arrazola, Berriz, Maume, Ibarri, Gorozika, Muxika, Gernika, Larrabetzu, Galdako, Usansolo, Bedia, Lemoa ta Arrati'ko erritxoetatik etorriko jentez.

Arratsaldeko zazpi t'erdietan emon yakon urte santuari asiera, meza nagusi eder bategaz. Ordu-orduan emeretz elizgizon urten ginan altarara, Bilbo'ko Gotzaina, Larrea-tar Koldobika Mari jauna, erdiko zalarik. Bete-beterik egoan eleizea; loraz ta argiz dotore, abeslariak koruan. Kantu ta irakurgai ostean, Gotzainak egin euskun itzaldia, euskeraz eta erderaz, Santa Teresa'ren jaia ta irudia ederto adierazo ta goratuz: Teresa'k, Avila'n jaio zan arren, maite zituan euskaldunak, baita euskaldunak Teresa be. Zornotza'ko Koralak, Abes-Batzak, Sema'ren semeak organuz lagunduz Aita Eliseo'k zuzenduta, guztiz ondo abestu eban Perosi'ren «II Missa Pontificalis»; baita, azkenean, erriak erlikiari mun-emon bitartean, gertakizun ontarako berariz eginiko ereserkia be.

Aurretik, illaren 6'an asita, bederatzi-urrena egin zan goiz eta arratsalde meza ta itzaldiz ornidua, Teresa'ren omenez jakina. Esan dogunez, Zornotza beti izan da Teresa zale, eta, aurten urte santua jaituko dogulako, oindiiio geiago erakutsiko dausku benetako zaletasun ori. Urte barman, ille-ro, zerbait egingo dogu Larra'ko komentuan, Teresa'ren goratzez, eta egun orreitan be, ziur gagoz, izango da jentea, barru-bizitzan egarri dan jentea nunbait.

Emakume aundia zan Teresa, ez bere garaian bakarrik, baita gaur-egunean be. Zabal dabilkigu oraintxe be istoria zear. Ikasbide bikaifia guztiontzat emakume arrigarri au. Errez da aundi gareala esatea. Baina egiteak bear ditugu esan ori egia dan ala ez jakiteko. Teresa'ren egintza aundiak or dau-

kaguz argi be argi; or dagoz, Gotzain jaunak itzaldian gogoratu euskunez, Teresa'k bere bizitzan jaso zituan komentuak, eta arrezkero jasotakoak, ainbeste karmeldar praille ta mojenak. Komentu orreitan egiten dan bizimodua, orain lareun urte eta geiago Teresa'k bere komentueten ipinitako bizi-moldea dogu, ez geiago ez gitxiago.

Or daukaguz bere liburuak: *Bizitza, Onbidea, Egoitzak, Lekaimetxeak, Eskutitzak, Olerkiak, Biotz-oiuak* eta abar. Liburuok barne daroen sua ezarten dautse irakurleai. Ez dira gitxi fedean epel edo ainbarik ibilliak, oneik irakurriz Jainkoagana biurtu diranak. Munduko gizaseme aundi guztiak, idazleak batez be, goratu izan dabe Teresa Deuna. Geure barrua dan legez azaltzekak, izan be, biotza irabazi oi dausku.

Xanti

•^
r →*

J
. J fs
/

' l
t
/
-
i